

تاریخچه مستشاران آمریکایی در ایران^(۱)

به قلم سید کاظم اتحاد

نامه‌های متبادله بین رئیس کل مالیه و وزیر مالیه

... آقای وزیر مالیه: راه اصلاح سهوی که از طرف دولت شده این است که این لایحه را از مجلس شورای ملی مسترد دارید... و شما آقای رئیس کل مالیه فراموش کرده‌اید که تعهدات دولت در جامعه از امور سیاسی مملکتی است و قابل بحث از طرف شما نیست!...

در اواخر خرداد ۱۳۰۶ هیجدهمین راپرت دکتر میلیسپو منتشر گردید و این آخرین راپرت سه ماهه مشارالیه بود. زیرا مدت چهار سال و شش ماه بود که مشغول کار بود و اگر می‌بایستی از ایران برود حق شش ماه مرخصی داشت که می‌توانست یک جا از آن استفاده نماید. در همین موقع «ماژور هال» یکی از افراد میسیون که پیشکار مالیه فارس بود مدت استخدامش مقتضی و به طرف آمریکا حرکت کرد در اردیبهشت همان سال هم بود که یک نفر دیگر از افراد میسیون «کننل ماک کرماک» رئیس اداره عایدات داخلی به آمریکا مراجعت نموده بود در ۲۰ خرداد رئیس کل مالیه مراسله به مقام ریاست وزراء نوشته و تقاضا کرده بود که چون در ۲۷ تیر ۳۰۶ بایستی از مرخصی خود استعفا نماید. لازم است دولت موضوع استخدام او را مورد مطالعه قرار داده و تصمیم لازم را اتخاذ نماید از طرف رئیس الوزراء در جواب این مراسله شرحی نوشته شده و تقاضا شده بود چون دولت طرفدار ادامه مذاکرات است مقتضی است تا تعیین تکلیف از طرف دولت وظایف خود را انجام دهید. در همین اوقات کنترات جدیدی را که وزیر مالیه در هیأت وزراء تهیه و برای رئیس کل مالیه فرستاده بود از طرف رئیس مالیه با عدم قبول مواجه گردید در اوایل تیر رئیس کل مالیه پس از مطالعاتی «کنتربروژه» ای در

خصوص استخدام خود تهیه و به هیأت وزراء فرستاد و در ۴ تیر ۱۳۰۶ نامه ذیل را برای وزیر مالیه ارسال داشت.

جناب مستطاب اجل آقای وزیر مالیه - نظریه این که اخیراً یک فقره لایحه مالیاتی جدیدی را به مجلس شورای ملی تقدیم کرده‌اید لازم می‌دانم به جناب عالی خاطر نشان کنم که این جناب لایحه مزبور را تصویب نکرده‌ام، این لایحه با آن که هرگز رسماً به هیأت وزراء ارسال نشده بود معذک هیأت وزراء آن را مورد مذاکره قرار داده و در موقع مذاکره هم به این جانب فرصت حضور در هیأت را ندادند و قبل از اتخاذ تصمیم قطعی در آن باب مشورت لازم را با این جانب به عمل نیاوردند. جناب عالی دو سه روز پیش مینوت لایحه را برای اینجانب فرستاده و تقاضای تهیه مقدمه آن را می‌نمایید ولی قبل از آن که من فرصت کرده اعتراضات و نظریات خود را نسبت به لایحه اشعار دارم لایحه را به مجلس شورای ملی تقدیم می‌کنید.

صدور این لایحه از وزارت مالیه برخلاف مقررات نظامنامه مراسلات و ضبط وزارت مالیه صورت گرفته در این باب رئیس دایره مراسلات و ضبط کل این قسم توضیح می‌دهد که: در موقعی که جناب عالی معجلاً تقاضای ثبت و ارسال لایحه را می‌نمودید مشارالیه از شما پرسیده است که آیا این جانب با لایحه موافقت کرده‌ام یا خیر؟ جناب عالی جواب گفته‌اید که آری موافقت من حاصل شده است! و حال آن که به خوبی می‌دانستید که من لایحه مزبور را با آخرین تغییراتی که در آن داده شده بود مطلقاً تصویب نکرده‌ام ضمناً مراتبی را که راجع به این لایحه بایستی مورد ملاحظه واقع شوند ذیلاً خاطر نشان می‌کنم:

نظر به مقدار زیادی نفت که اخیراً در آمریکا علاوه بر معمول سابق استخراج کرده‌اند و منجر به تنزل قیمت نفت در بازارهای عالم شده در ۱۳۰۷ بابت حق الامتیاز دولت از شرکت محدود نفت انگلیس ایران تخمین دو گروه تومان کسر عایدی پیش بینی می‌شود، از طرف دیگر لایحه که جناب عالی به مجلس تقدیم کرده‌اید تقریباً بیش از دو گروه تومان کسر عایدی تولید خواهد کرد مگر آن که بودجه خرج همان میزان

کاسته شود.

بدیهی است سال آینده کسر دخل به قدری گزاف خواهد بود که اساساً مالیه مملکت را دچار مخاطره خواهد ساخت. تغییراتی که در بند (ه) و (و) از ماده ۲ داده شده مخالف اطمینانی است که دولت ایران به مجمع انفاق ملل داده است. این تغییرات به عقیده من اقتضا و ضرورتی ندارد.

دولت ایران به مجمع انفاق ملل وعده کرده است که پیشنهادهایی به مجلس شورای ملی تقدیم خواهد نمود. اگر پیشنهادهای مزبور را نکند تعهدات معنوی و اخلاقی خود را نقض نموده و بدیهی است در نتیجه از اعتماد دول خارجه به صدق اظهارات دولت ایران تا درجه کاسته خواهد شد و حال آن که دولت ایران با تقدیم لایحه به مجلس به سهولت به وعده خود وفا می‌کند و اگر تغییری در مواد مزبور مقتضی باشد ممکن است مجلس شورای ملی آن تغییرات را بدهند.

راه اصلاح این سهو که از طرف دولت شده آن است که لایحه را از مجلس شورای ملی مسترد دارید تا تجدید نظر لازم در آن به عمل آید و مجدداً به ساحت مقدس مجلس تقدیم شود یکی از حقوق وظایف قانونی من اظهار نظر در مسایل مالی است هیچ مسأله مالی از موضوع این لایحه که در کلیه عایدات داخلی مملکت موثر می‌باشد مهم‌تر نیست هیأت دولت باید متوجه باشند که اگر از جلب نظر من در این باب کوتاهی کنند یا از قبول نظریات این جانب نسبت به موضوع مهم مزبور خودداری نمایند مسؤولیت عواقب چنین اقدامی کاملاً متوجه خود دولت خواهد بود و بس، رئیس کل مالی میلیسپو به تاریخ ۸ تیر ۳۰۶ وزیر مالیه جواب ذیل را برای دکتر میلیسپو فرستاد. «آقای رئیس کل مالیه - یادداشت ۱۹۰۹ مورخه ۷ تیر شما و اصل و فوق‌العاده موجب تعجب گردید:

۱- اظهار داشته‌اید که راجع به لایحه جدید مالیاتی قبل از اتخاذ تصمیم قطعی با شما مشورت نشده است برای این که مطلب خوب روشن. تردیدی را که نسبت به این

اظهار شما رسماً می‌نمایم قابل شبهه نباشد لازم می‌دانم که مقدمات تهیه و تقدیم این لایحه را کماکان به شما تذکر بدهم. البته در خاطر دارید که برای اصلاح قانون مالیات اربابی و بر املاک و دواب مصوبه ۲۰ دی ماه ۱۳۰۴ شمسی لایحه‌ای در مالیه تهیه و اساس اصلاحاتی را مبنی بر وضع مالیات بر قیمت املاک نموده بودند. بعد از آن که این لایحه مورد اعتراض در هیأت وزرا گردید و مقرر شد که تجدید نظری بشود مذاکراتی در اطراف وضع مالیات‌های انحصاری و العایا تقلیل مالیات‌های ارضی بین شما و این جانب به میان آمد و در همان اوقات از طرف اعلیحضرت همایونی در ملاقات با خودتان و بعد توسط حضرت آقای وزیر دربار اوامری مقرر گردید برای الغای مالیات ارضی و وضع مالیات بر عواید با منظور داشتن تخفیفاتی برای اشخاص ضعیف و کم بضاعت به ترتیبی که زارع و خورده مالک و صاحبان عواید مختصر از منابع دیگر بکلی از تحمیل مالیاتی معاف و به ترقی فلاح و صناعت خودشان پردازند.

چندی بعد شما از من تقاضا کردید لایحه‌ی جدیدی که در این زمینه تهیه شده بود در کمیسیون مرکب از آقایان وزیر دربار و فروغی و وزیر جنگ و علاوه وزیر فواید عام و خود این جانب با حضور خودتان مطرح و مورد مباحثه واقع گردد.

چندین جلسه مشترکاً به این ترتیب کار کردیم تا حالا به قالب فعلی در آمده و مورد موافق گردید. در موقعی که پاک و بس (مینوت) و ترجمه آن را برای من آوردند یکی دو فقره اشتباه داشت آن را رفع و یکی دو فقره اصلاح مختصری هم به نظر خود این جانب رسیده بود آن‌ها را ضمیمه و توسط آقایان ناصری و میرزا یانس برای ملاحظه و توافق شما فرستادم و مخصوصاً به آقایان مزبور تاکید در عجله کردم و گفتم که همان روز لایحه را مطرح خواهم کرد.

این توافق بین شما و من حاصل گشت و در یک فقره از اصلاحاتی که نموده بودم تردید کرده بودید و آن را بصورت اولیه درآوردیم.

این مقدمه کاملاً ثابت می‌نماید که در لایحه به ترتیبی که تا آن روز تهیه و تدوین شده بود توافق نظر حاصل و مشورت به معنای اتم و اکمل این کلمه به عمل آمده بود و پس از یکی دو جلسه مذاکره در هیأت وزرا در انجام توافق نظر حاصل گردید و تغییری که در لایحه داده شد:

اولاً چند فقره اصلاح عبارتی بود. ثانیاً حذف دو قسمت یکی تخصیص تا ده سال صدی ۷۵ عواید مالیات بر عایدات برای توسعه و ترقی ملاحات و دیگر تغییر مختصری در بند (ه) و (و) قسمت (ب) از ماده ۲ راجع به زراعت تریاک. لایحه را با این اصلاحات در ۲۹ یا ۳۰ خرداد توسط (مژور دیویس) برای شما ارسال و تقاضا کردم مقدمه‌ای برای آن تهیه نمایید و مسلم داشتم که چون تغییرات حاصله از مشورت در هیأت وزرا به اصل و مبنای لایحه از حیث جنبه مالی هیچ تغییری وارد ننموده است اختلاف نظری موجود نخواهد بود.

صبح ۳۱ خرداد یادداشتی به شما نوشته و مطالبه لایحه و مقدمه آن را نموده در ذیل آن به خط خود آن نوشته بودید که: لایحه امروز صبح به من رسیده و به این جهت اعاده آن به این فوری ممکن نیست بدون آن که ابدا اشاره‌ای به وجود اختلاف نظری در اصل موضوع کرده باشید. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مجدداً همان روز به شما نوشتم که خوب است به دفتر من بیایید که در مقدمه آن مذاکره و لایحه را برای تقدیم به مجلس در جلسه پنجشنبه اول تیر حاضر کنیم.

جواب به من دادید که مشغله شما مانع از ملاقات و مذاکره بامن در آن روز است روز پنجشنبه مجدداً برای مطالبه لایحه به شما پیغام دادم ولی باز نتیجه حاصل نشد. روز شنبه ۳ تیر این مطالعه را نیز بی نتیجه تجدید کردم بالاخره بر من معلوم شد که اساساً در این تأخیر به جهاتی که ذکر آن را لازم نمی‌دانم تعمدی دارید و دیگر من انتظار بیشتر را جایز ندانسته مقدمه را خودم تهیه و لایحه را روز یکشنبه چهارم تیر ماه به مجلس تقدیم نمودم.

البته تصدیق می‌کنید که مشورت در امور مالی مقرر در ماده (۶) قانون ۴ اسد ۱۳۰۱ کاملاً به عمل آمده زیرا تهیه کننده لایحه خودتان بودید و در جلسات متعدد کمیسیون مذکور در فوق حاضر و با توافق نظر خودتان تنظیم این لایحه قطعی گردیده بود. مختصر تغییرات در هیأت وزرا موثر در مسایل اساسی نبود.

۲- اما اعتراضاتی که به لایحه‌ی مزبوره در یادداشت خودتان کرده‌اید بیش از قسمت اول بهت آور است و حقیقتاً نمی‌دانم آیا درست در اطراف آن تامل کرده‌اید؟ والا می‌نویسید این لایحه دو کرور تومان کسر عایدی تولید خواهد کرد.

البته این کسر عایدی از اصلاحات هیأت وزرا تولید نشده است، زیرا چنانچه اشاره کرده‌ام هیچ یک از آن تغییرات موثر در اصل لایحه نبوده است بلکه تخصیص صدی هفتاد و پنج مالیات بر عایدات به توسعه و ترقی فلاحت که منظور مهم این لایحه بود و خودتان هم موافقت کرده بودید و فقط از نقطه نظر احتیاط در هیأت وزرا حذف شد و این جانب در نظر داشتم که پس از مشاوره با کمیسیون مجلس این قسمت را مجدداً به لایحه بیافزایم می‌بایستی نگرانی کم شده عواید را در مقابل مخارج مملکتی کمتر بنماید. باید اذعان کنید که اگر چنین احتمال کسری صدق داشته باشد فقط مربوط به عدم مطالعه خودتان در موقع تنظیم لایحه و موافقت با آن در کمیسیون بوده است.

آیا در خاطر دارید درباب عواید محتمله از این قانون چه مذاکراتی در کمیسیون شد. مخصوصاً اظهار آقای وزیر دربار را که موکداً می‌گفتند:

اگر انحصار لاقبل پنج شش میلیون عایدی خالص نداشته باشد تأسیس آن بی فایده است. آیا در خاطر دارید که در کمیسیون مکرر این جانب به شما و موسسس خان و ناصری خطاب کرد و تقاضای تعیین ارقام تقریبی و احتمالی راجع به کسر مالیات ارضی و عواید جدید از مالیات غیرارض و انحصار را نمود؟ بعد از تمام این مذاکرات و مطالعات بود که توافق قطعی حاصل و لایحه برای جریان عادی خود خاتمه یافت. ثانیاً - اعتراض به بند (ه) و (و) از ماده ۲ نموده و این اعتراض را متکی به تعهدات

نسبت به جامعه ملل می‌کنید. آیا فراموش کرده‌اید که تعهدات دولت در جامعه از امور سیاسی مملکتی است و قابل بحث از طرف شما نیست او شما که یک نفر مستخدم خارجی دولت ایران هستید تا در خدمت دولت هستید در کاغذ که رای انتشار تهیه کرده‌اید نباید به دولت ایران نسبت نقضی و خلف تعهدات در مقابل دِل دیگر بدهید علی‌الخصوص که متأسفانه این اظهار شما نیز کاملاً ناشی از عدم معرفت و دقت در تعهدات دولت است زیرا اگر به صفحه سوم راپرت نمایندگان ایران در موضوع تریاک که توسط دارالاشای جامعه به نمره ۳/۵ طبع شده است مراجعه نمایید خواهید دید که تمام موادی که دولت تعهد کرده است به مجلس شورای ملی پیشنهاد نماید و در مراسله آقای مصطفی قلی خان هدایت (مرحوم فهیم الدوله) تحت نمرات ۱ با تبصره ۲ با تبصره ۳ و ۴ ذکر گردیده است در قسمت (ه) با تبصره وار (۲) از ماده ۲ لایحه پیشنهادی بدون کسر و نقصانی مذکور است.

۳- نظر باظهاراتی که در موضوع مالیاتی در قسمت تولید کسر عواید نموده‌اید لازم است بدون فوت وقت توضیحات کامل خودتان را با مستند نمودن آنها به ارقام صحیح به من راپرت نمایید که پس از عرضه شدن به هیأت دولت در موقع رسیدگی به لایحه در کمیسیون نظریات شما ملحوظ گردد و مخصوصاً ذکر کنید چرا این توضیحات را در موقع مطالعه لایحه در کمیسیون اظهار نداشته و یا بعد به خود این جانب نگفته و یا در موقعی که لایحه تحت مطالعه هیأت وزراء بوده است تقاضای حضور برای اظهار این نظرها و تقاضای اصلاحات در پیشنهادات اولیه خودتان نکرده‌اید؟

۴- در یادداشت خودتان اشاره به احتمال کسر عواید نفت برای سنه ۱۳۰۷ نموده و آن را به مبلغ دو کرویر تومان تخمین زده‌اید اظهارات کمیانی نفت جنوب و کمیسر ایران را در لندن که مدرک این اطلاع شما است دیده‌ام و تحقیقاتی هم از خارج در اطراف این قضیه نموده‌ام.

البته احتمال کسر عایدی از این ممر برای سنه ۱۳۰۷ موجود است ولی چون این اظهار را در این چند روزه اخیر مکرر و به اقسام مختلفه نموده‌اید می‌خواهم به شما تذکر بدهم که اولاً - مسجل نمودن این کسور قبل از رسیدن محاسبه و مدارک قطعی درواز مصالح مملکت ایران بوده و ثانیاً اگر چنین کسور هم موجود و به مبلغ دو کرور بالغ بشود (چیزی که هنوز معلوم نیست) باعث اضطراب و تشویش یک مملکتی نخواهد بود ایجاد نگرانی و اضطراب را خود شما شایسته نخواهید دانست.

وزیر مالیه: فیروز

